

Curriculum Development in Turkey from the Viewpoints of Research Assistants of Curriculum and Instruction Department

Tuba Gökmenoğlu¹

Esra Eret²

ABSTRACT. The concept of “curriculum” is used as “educational program” in education and curriculum development field, and curriculum is important for arranging the educational activities and implementing them in a planned way. However, the area of curriculum development should be evaluated and improved to be able to reflect the social, economic and political changes to programs. In this context, the purpose of this paper is to explore the main strengths, weaknesses, opportunities, and threats in curriculum development area from the research assistants’ point of views and to serve solutions and recommendations to the threats and weaknesses in the area. The results showed that the participants have some common points on strengths, weaknesses, opportunities, and threats. While student-centered studies and quality of academicians in the area are stated as strengths; inadequacy of needs assessment and deficiency in communication between stakeholders are indicated as weaknesses. The results were discussed in the end.

Key Words: Curriculum development, SWOT analysis, prospective academicians

SUMMARY

Purpose and Significance: As known, curricula have always had vital importance for arranging the process of teaching and learning and carrying out the process in a planned way. Therefore, the researchers conduct a number of studies on the educational programs, which provide a significant way for the outcomes of the education. With this respect, the aim of this study is to investigate the main strengths, weaknesses, opportunities, and threats in the area of curriculum development from the research assistants’ point of views and to serve solutions and recommendations to the threats and weaknesses in the area. As the changing economical, political, and societal conditions require the change of the curricula implemented at schools, the scientific studies contribute the identification of the strengths and opportunities of the area besides the problems and threats.

Method: Having the qualitative design, the study was carried out in area of Curriculum and Instruction under the Educational Sciences department of Middle East Technical University. The SWOT analysis was used to identify the strengths, weaknesses, opportunities, and threats in relation to the field of curriculum. The sample for the study was selected using the criterion sampling; and the SWOT forms prepared by the researchers were administered to totally seven research assistants.

Results: According to the obtained results of the study, the research assistants had certain common opinions with regards to the strengths, weaknesses, opportunities, and threats. The student-centered studies and quality of academicians in the area were stated as strengths; and inadequacy of needs assessment and deficiency in communication between stakeholders were indicated as weaknesses. Moreover, the process of European Union and the experience of Village Institutions in the past were regarded as the opportunities while the reflection of the politics on the curriculum development studies were evaluated as the threats for the field. At the end of this study, the possible solutions for the overcoming the weaknesses of the field were discussed and the strategies suggested for the possible threats were evaluated in the light of the research assistants’ views.

Discussion and Conclusions: When looking at the historical evolution of the human beings, the significant effects of the major events and developments are always reflected on the educational activities (Chichilnisky, 1998). Moreover, in the recent years, the winds of change have been witnessed by all of us while passing from the industrial ages to the information age. There is no doubt that these kinds of changes will be going on in the future. At this point, for the field of curriculum, it should be one of the most important projections to stand still and to keep pace with these change winds. Thus, it is really vital for the both present and future of the curriculum field to analyze its existing strengths and weaknesses besides the opportunities and threats thought the scientific studies including the future academicians of the field of education.

¹ Research Assistant, Tuba GÖKMENOĞLU, Middle East Technical University, tubafidan@gmail.com

² Research Assistant, Esra ERET, Middle East Technical University, eseret@metu.edu.tr

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerinin Bakış Açısıyla Türkiye’de Program Geliştirme

Tuba Gökmenoğlu¹

Esra Eret²

ÖZ. “Curriculum” kavramı “eğitim programı” anlamıyla uzun yıllardır eğitimde ve program geliştirme alanında kullanılmaktadır. Eğitim programları, eğitim-öğretim sürecini düzenleme ve planlı olarak yürütebilme açısından oldukça önemlidir. Ancak değişen toplumsal, ekonomik ve politik koşullar eğitim programlarının da değişimini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle gelişmeleri programlara yansıtılabilmek için program geliştirme alanının da değişimi ve gelişimi sağlanmalıdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye’de son yıllarda program geliştirme alanının başlıca güçlü ve zayıf yanlarını, fırsatları ve tehditleri araştırma görevlilerinin bakış açılarına dayanarak ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır. Çalışma sonuçlarına göre, katılımcılar güçlü ve zayıf yanlar, fırsatlar ve tehditler konusunda bir takım ortak görüşlere sahiptir. Örneğin öğrenci merkezli çalışmalar ve alandaki akademisyenlerin yetkinliği güçlü yanlar; ihtiyaç analizlerinin eksikliği ve paydaşlar arasındaki iletişim kopukluğu zayıf yanlar; AB süreci ve Köy Enstitüleri deneyimi fırsatlar; siyasi ve politik olguların program geliştirme çalışmalarına yansması tehdit olarak belirtilmiştir. Katılımcıların zayıf yanlar ve tehditler için sundukları çözüm önerileriyle çalışma sonunda tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Program geliştirme, GZFT analizi, akademisyen adayları

GİRİŞ

Latince “educere”den gelen ve “ortaya çıkarmak, yetiştirmek” anlamına gelen eğitim, insanları yetiştirerek insan topluluklarının devamlılığını sağlayan en önemli kurumlardan biridir (Tanilli, 2009). Toplumdan topluma kimi farklılıklar göstermesine karşın eğitim ulusal niteliğinin yanı sıra evrensel bir nitelik de taşımaktadır. Bu bağlamda, evrensel ve toplumsal alanda yaşanan bilim ve teknolojideki gelişmeler, köklü değişimler, savaşlar, ekonomik krizler ve değişen toplumsal algılar eğitim ideoloji ve felsefelerinde değişime neden olmaktadır. Bu değişim ideoloji ve felsefenin yanı sıra, eğitim algılarında, bakış açısında, eğitim-öğretim programlarında temel yaklaşım ve yöntemlere de yansımaktadır (Gökmenoğlu, Eret ve Kiraz, 2010). Özellikle, yirmi birinci yüzyılın en büyük özelliklerinden biri olarak kabul edilen bilginin hızlı bir biçimde artması, bilgi toplumlarının gelişimini sağlayan bir güç olarak görülmektedir. Arslan ve Erarslan’a (2003) göre “bilgi toplumu” olmak isteyen toplumların eğitim sistemlerini tüm boyutlarıyla değerlendirmeleri; gelişmeleri bireysel, ulusal ve evrensel alanda düşünmeleri gerekmektedir.

Bir eğitim sisteminin en temel öğelerinin öğretmen, öğrenci ve program olduğu belirtilmektedir (Gözütok, 2003). Bunlardan eğitim programı, istenen ve beklenen amaçlara ulaşmada stratejiler içeren bir eylem planı olarak tanımlanmaktadır (Ornstein, 1998). Varış (1978, s.17) ise eğitim programını “bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetler” olarak tanımlamaktadır. Eğitim programlarının içeriğinde tanımlanan stratejiler ya da faaliyetler de eğitim alanında yaşanan değişimlerle şekillenmektedir. Hjalmarson’a göre (2008) eğitim programları zamanla aşınır; bu aşınmanın ardından içeriğindeki stratejilerle birlikte gelişerek ileri gider ve bu süreç, eğitim programını öğrenci, öğretmen, okul ve toplum özelliklerine göre değiştirir. Kelly (2009) eğitimin birçok yönünün son yirmi veya otuz yılda radikal bir biçimde değiştiğini iddia etmekte ve eğitim programlarının da aynı doğrultuda değiştirilmesinin, bilimsel, teknolojik ve ekonomik ilerlemeler kadar toplumsal ihtiyaçlara, ahlaki ve politik olaylara göre geliştirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde büyük önem taşıyan eğitim programları üzerinde çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmaların 20. yüzyılda dikkat çekici bir oranda artış gösterdiği gözlenmektedir. Tarihsel sürecine bakıldığında “curriculum” (eğitim programı) kavramının

¹ Araş. Gör., Tuba GÖKMENOĞLU, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, tubafidan@gmail.com

² Araş. Gör., Esra ERET, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, eseret@metu.edu.tr

“koşu yolu” anlamında M.Ö. birinci yüzyılda da kullanıldığı görülmektedir (Demirel, 2007). Bu kavram “izlenecek yol” anlamında günümüzde de kullanılmaktadır (Oliva, 1997). Kullanılan kavramlar benzerlik gösterse de, insanlık tarihinin ilk yıllardan beri üzerinde konuşula gelen eğitim düşünceleri ve uygulamaları çeşitli nedenlerle değişim göstermiştir. Toplumlar arasında yaşanan toprak savaşları, bilimsel gelişmeler ve buluşlar, bu değişim sürecini etkileyen etkenler arasında sayılabilir. Biraz daha yakın tarihe gelindiğinde, Akyüz (2006) eğitim programlarındaki değişimin aslında hızla gelişen bilim ve teknoloji, toplumsal alandaki köklü değişimler, savaşlar, ekonomik krizler, küreselleşme ve değişen toplumsal algıların getirdiği farklı insan tipine duyulan gereksinimden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Akyüz’ün de belirttiği gibi bu farklı insan tipi, çağın getirdiği değişime uyum sağlayan, farklı bilgi düzeyine ulaşan ve bu bilgiyi yorumlayıp kullanabilen, geniş ufka sahip ve dünyayı çok yönlü olarak algılayabilen özellikler göstermektedir. Gereksinimlerdeki ve beklentilerdeki bu değişim, eğitim ideoloji ve felsefelerinde de değişimlere neden olmuştur. Bu değişim, ideoloji ve felsefenin yanı sıra, eğitim algılarına, bakış açısına ve eğitim-öğretim programlarında temel yaklaşım ve yöntemlere de yansımıştır. Henson’a (2006) göre, eğitim programları ve öğretim süreçleri, toplumdaki değişimleri ve gelişmeleri yansıtmak biçimde sürekli olarak yeniden düzenlenmeli ve geliştirilmelidir. Öte yandan, özellikle 2000’li yıllarda eğitim alanında ön plana çıkan kimi kavramlar, kuramlar, değerler ve yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin, Erdoğan’a göre (2000) duygusal zekâ, toplam kalite yönetimi, çoklu zekâ kuramı ya da bilgisayarın yaygın kullanımı eğitime bakış açısını ve eğitim uygulamalarını bir biçimde etkilemektedir. Kuşkusuz bu yeni yaklaşımların, eğitimciler tarafından düşünüldükten sonra eğitim programlarına da yansıtılması gereklidir.

Yurtdışında Program Geliştirme

Program geliştirme 1918 yılında Amerika’da Franklin Bobbitt’in “The Curriculum” (Program) kitabını yayınlamasıyla bir çalışma alanı olarak görülen oldukça yeni bir alandır (Giroux, Penna, ve Pinar, 1981). Başlangıçta daha çok yönetim alanının bir parçası olarak kabul edilen program geliştirme, 1920’lerin sonlarına doğru Amerika’daki üniversitelerde program geliştirme üzerine ayrı derslerin konulmasıyla birlikte ayrı bir alan niteliği kazanmaya başlamıştır. O yıllarda Bobbitt (1971, sf. iii) “The Curriculum” adlı kitabının giriş bölümünde program geliştirmeyle ilgili olarak şu betimlemede bulunmuştur: “Dünya yeni işlerin başarılması için hızlı bir biçimde ilerlerken eğitim de en az o hızla ilerlemek durumundadır.” Ayrıca Bobbitt, o yıllarda kullanılan programların 19. yüzyılın basit koşulları altında geliştirildiğini ve yeni yüzyılın koşullarını, hızla gelişen ve değişen gereksinimlerini karşılamadığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi program geliştirme alanının yeni yeni önem kazanmaya başladığı o yıllarda bile eğitim programlarının çağın gereksinimlerine ayak uydurmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Nitekim program bir alan olarak doğarken, dönemin önemli gelişmeleri kabul edilen bilimsel araştırma yöntemleri, psikoloji, çocuk çalışmaları hareketi ve endüstride verimlilik fikirlerinden beslenmiştir (Ornstein ve Hunkins, 2004).

1949 yılında Amerikalı eğitimci Ralph Tyler program geliştirme alanında çok önemli bir yeri olan “Basic Principles of Curriculum and Instruction” (Eğitim Programları ve Öğretimin Temel İlkeleri) kitabını yayınlamıştır. Jackson (1992, sf. 9), Tyler’in bu kitabı için “Program geliştirme alanında bu kitaptan daha etkili bir kitabın varlığından söz etmek zordur” demiştir. Tyler, bu kitapta eğitimcilerle program geliştirmede yol gösterecek olan bilimsel bir süreçten söz etmektedir (Null, 2008). Ayrıca Bobbitt’in yanı sıra Tyler da (1949) endüstri devrimi ve bilginin hızla artmasıyla programların içeriğini oluşturacak bilgilerin seçilmesi için program geliştirmecilerin ve eğitimcilerin okul dışındaki toplumsal yaşamı incelemeleri ve önemli gelişmelerin farkında olmalarının gerektiğinden söz etmiştir.

1950’li yıllarda Amerika’da okullardaki eğitimin kalitesi, toplum tarafından eleştirilmeye başlanmış ve 1957 yılında Amerika ve Rusya arasında yaşanan soğuk savaşta Rusya’nın, uydusu Sputnik’i uzaya fırlatmasıyla bu eleştirilerin şiddeti artmıştır (Pinar, 2008). Nitekim kimi eğitimciler, dönemin önemli ilerlemeci eğitimcilerini ve ilerlemeci program yaklaşımlarını Amerika’yı uzay yarışında geride bırakmakla suçlamış ve geleneksel temel eğitime geri dönüşü –“Back to Basics”– şiddetle desteklemişlerdir (Henson, 2003). Bunun üzerine Amerika, soğuk savaş kaybetme korkusuyla program geliştirme uzmanlarını göz ardı ederek yalnızca bilim insanlarından ve alan uzmanlarından oluşan bir

komite kurarak bilim ve teknolojiye ağırlık veren bir program geliştirme için kolları sıvamış ve bu projeye oldukça yüklü bir bütçe ayırmıştır (Giroux, 1981; Gredler, 1996; Null, 2008; Pinar, 2008; Swoll, 2000). Daha sonra, 1960 yılında Jerome Bruner “The Process of Education” (Eğitim Süreci) adlı kitabıyla program geliştirme kuramını ortaya koymuş ve bu kuramı programdaki disiplinlerin yapılarını anlama üzerine kurmuştur. Bir başka deyişle disiplin merkezli bir yaklaşımla öğrencilerin öncelikle programdaki disiplinlerin yapılarını öğrenmelerini gerektiğini ileri sürmüştür (Pinar, 2008; Swoll, 2000). Ardından 1969 yılında Joseph Schwab ünlü bildirisinde “Program geliştirme alanı ölmek üzeredir” diyerek program geliştirme alanının problemlerini dile getirmiştir (Palmer, 2001). Yeni problemlerin yeni çözümler gerektirdiğini ve var olan programların bu çözümleri içermediğini söyleyen Schwab, program geliştirme alanı için daha uygulamaya dönük ve farklı görüşlerle beslenen ilkelerin ortaya konulması gerektiğini öne sürmüştür. Ayrıca program geliştirmedeki bu yeni tekniklerin programlar aracılığıyla öğretim alanına da yansıtılmasının öneminden söz etmiştir. Schwab (2000) bilgisayarların eğitimin bir parçası olacağından ve programları hazırlarken bunları göz önünde bulundurmak gerektiğini vurgulamıştır.

Özetle, program geliştirmenin doğuşuna ve Amerika’nın gelişen tarihine bakıldığında toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin eğitimi ve eğitim programlarını yakından etkilediğini ve bu gelişmelerin eğitim programlarına yansıtılmasının çağa ayak uydurabilen ve gelişmeleri izleyip onları uygulayabilen bireyler yetiştirmek adına son derece önemli olduğu görülmektedir. Her ne kadar farklı toplumlarda ve farklı coğrafyalarda olsalar da Türkiye’de de program geliştirme alanında benzer gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca farklı alanlardaki değişme ve gelişmeler programlara bir şekilde yansımıştır.

Türkiye’de Program Geliştirme

1918 ve 1923 yılları arasında TBMM’de yapılan eğitim tartışmaları ve 1921 yılında Atatürk’ün gerçekleştirdiği Maarif Kongresi Cumhuriyet’in ilanından önce eğitim adına atılan önemli adımlardandır (Tanilli, 2009). Türkiye’de program geliştirme çalışmalarının temelleri ise Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte çıkarılan “Öğretim Birliği” Yasası’na dayanmaktadır. Bu yasa ile tüm öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) çatısı altında toplanmış ve eğitim programlarında köklü değişiklikler yapılmıştır (Yüksel, 2003). Savaştan yeni çıkmış bir milletin yeniden doğuşunda hiç kuşkusuz eğitim çalışmaları büyük önem taşımaktaydı. Bunun bilincinde olan Mustafa Kemal Atatürk yeni Türk toplumunun ulusal gerçeklerine ve gereksinimlerine yanıt verecek olan eğitim sistemi üzerinde önemli çalışmalarda bulunmuştur. Öğretimin birleştirilmesiyle başlayan eğitim reformları, Atatürk’ün yeniden oluşturulacak eğitim sistemi ve programlarını bilimsel bir temel üzerine kurmak amacıyla yurtdışında eğitim üzerine çalışmalar yapan önemli bilim insanlarından destek almasıyla devam etmiştir. 1927 yılında Buyse mesleki teknik eğitim ve tarım okulları, 1932 yılında Malche Darülfünun’un yeniden yapılandırılması ve 1935 yılında Kuhne öğretmen yetiştirme, eğitim harcamaları ve kadınların iş eğitimi gibi konular üzerinde çalışmak üzere ülkemize davet edilmiştir (Erdoğan, 2002). Yine ülkemize 1922 ile 1924 yılları arasında davet edilen ve eğitim programları için gereksinimlerin belirlenmesinde, sorunların ortaya konulup çözüm önerileri üretilmesinde önemli katkıları olan bilim insanlarından biri de Amerikalı eğitimci John Dewey’dir (Dönmez, 2005; Opfer, Bolat ve Frost, 2008). 1924 yılında Dewey’in Türkiye için hazırladığı rapor ile birlikte ilköğretim programlarının değiştirilmesi ve geliştirilmesi konusu önem kazanmıştır (Demirel, 1992). 1924 ve 1930 yılları arasında ilköğretim programlarında ilk çalışmalar yapılmıştır ve daha çok ulusal bir nitelik taşıyan bu programların temel felsefesi yetiştirilecek çocuklara Cumhuriyet rejimini ve bu rejimin erdemlerini benimsetmek olmuştur (Yüksel, 2003). Daha sonraki yıllarda ortaöğretim programları üzerine de çalışmalar yapılmış; özellikle 1950’li yıllardan başlayarak program geliştirme çalışmalarının düzenli ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesi için çaba harcanmıştır (Gözütok, 2003). Örneğin, 1954-1955 öğretim yılında İstanbul Atatürk Kız Lisesi’nin 35 öğretmeniyile birlikte oluşturulan Deneme Okulu Program Komisyonu kapsamlı ve sistematik bir çalışma sonucunda deneme okulu program taslağını oluşturmuştur. Bu çalışma o yıllarda program geliştirme alanında yapılan en kapsamlı çalışmalardan birisidir (Varış, 1978). Türkiye’de program geliştirme bağlamında yaşanan önemli bir gelişme de Köy Enstitüleri’nin kurulması ve bu okullarda uygulanacak eğitim programlarının geliştirilmesidir. 1935-1946 yılları arasında var olan Köy Enstitüleri, 1924 yılında Türkiye’ye davet

edilen eğitimci John Dewey'in "iş ve eğitimi birleştirme" idealini ortaya koymaktadır. Uygulamaya ağırlık veren programıyla Köy Enstitüleri, o dönem koşullarında köylerdeki insan gücünün gereksinime göre yetiştirilmesi açısından önemli bir kurum olmuştur (Güvenç, 1998). O yıllardan başlayarak ilköğretim ve ortaöğretim programları değişik zaman dilimlerinde sürekli olarak değiştirilmiş ya da yeniden düzenlenmiştir. 90'lı yıllara gelindiğinde Türk ulusal eğitiminin düzenlenmesinde program geliştirme ve ölçme değerlendirme alanları daha fazla önem kazanmıştır. 28 Şubat 1990 tarihinde yapılan toplantıda 9 program geliştirme komisyonu kurulmuş ve sistematik program geliştirme çalışmalarına başlamıştır (Demirel, 1999). Yakın tarihe bakıldığında dikkat çeken program geliştirme çalışmalarından bir kaçı da 1997 yılında 8 yıllık zorunlu ilköğretime geçişle yaşanan değişimler ile 2003 yılında ilköğretim ve ortaöğretim programlarında sırayla yapılan yeniliklerdir. Son program geliştirme çalışmaları Türkiye'nin sosyo-politik önceliklerinden biri olan Avrupa Birliği ölçütlerine uyum süreci ve Dünya Bankası'nın Türkiye'nin eğitim sistemi ve sistemin değişiminin gerekliliği üzerine sunduğu raporla birlikte hız kazanmıştır (Dünya Bankası, 2005; Işıksal, Koç ve Bulut, 2007). Program geliştirme çalışmalarına ivme kazandıran diğer bir etken ise Türk öğrencilerinin uluslararası sınavlarda (PISA, TIMSS vb) sergiledikleri düşük performanstır. Bu sınavlar yalnızca katılan ülkelerdeki öğrencilerin performanslarını kıyaslamayı değil (Tatsuoka ve Corter, 2004); aynı zamanda ülkelerin kendi programlarını ve okul sistemlerini değerlendirmelerinde önemli bilgiler sağlamaktadır (Akşit, 2007; Yayan ve Berberoğlu, 2004). Sonuç olarak tüm bu etkilerden sonra geliştirilmiş olan yeni ilköğretim programları 2005-2006 yılında uygulanmaya başlamıştır (TTKB, 2010).

Görüldüğü gibi eğitimde programlar sürekli bir gelişim ve devinim içindedir. Bu gelişim ve devinim Türkiye'deki ve dünyadaki sosyal, ekonomik ve politik gelişmelere paralel olmuştur. İşte tüm bu değişimlerin programlara bilimsel olarak yansıtılmasında üniversiteler çok önemli bir göreve sahiptir. Ülkemizde program geliştirme çalışmalarına çeşitli üniversitelerden katılan akademisyenler önemli katkılarda bulunmaktadır. Eğitim fakültelerinin eğitim bilimleri bünyesinde yer alan "Eğitim Programları ve Öğretim" alanı Türkiye'de program geliştirme çalışmalarının daha bilimsel temelde yürütülmesi ve bu alanda araştırmaların yapılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca eğitim alanında düzenleme ve gelişmeleri sağlamak için eğitim programları ve öğretim alanı üzerine yapılacak bilimsel çalışmalar, alanın güçlü yanlarını ortaya çıkarmanın yanı sıra yine aynı alanda engellerin ve sorunların da ortaya konulmasına yardımcı olacaktır. Örneğin Bülbül (2003) eğitim bilimleri bölümüne alınan lisansüstü öğrencilerin seçme ölçütleri üzerine çalışmış ve bu süreçte çok sayıda sorunun olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan, Ok ve diğerleri (2008) yaptıkları çalışmada eğitim programları ve öğretim alanını lisansüstü öğrencilerinin bakış açısına dayanarak değerlendirmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre öğrenciler programın içeriği, öğretim yöntemleri, değerlendirme boyutu ve kaynaklar konusunda olumlu düşüncelere sahipken yine bu alanlarda bir takım eleştirilerini ve beklentilerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi alan ve geliştirilen programlar üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da program geliştirme alanını genel olarak yorumlayan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu noktada, çalışmanın amacı Türkiye'de son yıllarda program geliştirme alanının başlıca güçlü ve zayıf yanları ile fırsatları ve tehditlerini ortaya koymaktır.

Bu amaca ulaşmak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Eğitim Programları ve Öğretim alanındaki araştırma görevlilerinin:

1. Türkiye'de Program Geliştirme alanının güçlü ve zayıf yanlarına yönelik görüşleri nelerdir?
2. Türkiye'de Program Geliştirme alanına yönelik fırsatlar ve tehditlere yönelik görüşleri nelerdir?
3. Türkiye'de Program Geliştirme alanının zayıf yanları ve tehditlerine karşı getirdikleri çözüm önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen bu çalışma, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin Eğitim Bilimleri Bölümü eğitim programları ve öğretim alanında çalışan araştırma görevlileri ile gerçekleştirilmiş; veri toplama tekniği olarak da GZFT (Güçlü ve Zayıf yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) analizi kullanılmıştır.

Araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme kullanılarak 7 araştırma görevlisi belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, ön ölçütleri olan ve bu ölçütlere göre örneklemin belirlenmesini

sağlayan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Buna göre eğitim programları ve öğretim alanında doktora düzeyinde araştırma görevlisi olarak çalışıyor olmak ölçüt olarak belirlenmiştir. Swazey ve diğerlerine (1993) göre öğretim üyelerinin davranış ve tutumları öğrencilerin ve alanın değer ve standartları üzerinde önemli etkileri vardır. Bu nedenle çalışma, gelecekte alan üzerinde önemli etkileri olacağı düşünülen araştırma görevlileri ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada veri toplama tekniği olarak GZFT'den yararlanılmıştır. Program geliştirme sürecinde var olan programın eksikliklerinin ve işleyişindeki aksayan yönlerinin ortaya çıkarılması; yeni hazırlanan programın bir öncekinin deneyimlerinden yararlanılarak aynı eksikliklerin ve sıkıntıların yaşanmasını önleyecek, hataların tekrarlanmamasını sağlayacak bir süreçtir. Her kurum, program veya süreç çeşitli iç ve dış etkenlerle yüz yüze gelmektedir (Houben, Lenie ve Vanhoof, 1999). Kurumların, programların ya da süreçlerin stratejik durumlarının belirlenmesinde çeşitli yaklaşımlar ve teknikler kullanılmaktadır; bunlardan biri de GZFT analizidir (Hill ve Westbrook, 1997). GZFT analizi incelenen programın, kurumun veya sürecin iç etkenleri; güçlü ve zayıf yanları ile dış etkenleri; programa, kuruma veya sürece yönelik fırsat ve tehditleri ortaya çıkarmada kullanılan bir yöntemdir. GZFT analizi iç ve dış etkenleri saptayarak güçlü yanları korumayı ve fırsatları değerlendirmeyi hedeflerken; zayıf yanları güçlendirmek ve tehditlerden korunmak için alınması gereken önlemleri ve atılması gereken adımları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Dyson, 2002). Bir başka deyişle GZFT analizi bir kurumun, programın veya sürecin stratejisinin belirlenmesinde temel oluşturmaktadır (Kajanus, Kangas ve Kurttila, 2004). GZFT analizi eğitimde strateji planlamada çok yeni bir araç olmamakla birlikte kurumun stratejik potansiyelinin belirlenmesinde oldukça etkili bir araçtır (Sallis, 2002). Bunun yanı sıra GZFT analizi bir programın ya da kurumun gelecek odaklı güçlü, zayıf yanlarının, fırsatların ve tehditlerin analizinin yapılmasında önemli bir kılavuzdur (Paasi ve diğerleri, 2008).

Çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmaya katılan araştırma görevlilerinden alanın güçlü ve zayıf yanları ile alana yönelik fırsatlar ve tehditler denildiğinde zihinlerinde canlanan boyutları forma yazmaları istenmiştir. GZFT analizinde daha özel bir teknik olan "önceliklendirme" tekniğine dayanılarak, elde edilen 7 formdaki her bir boyutun tekrar etme frekanslarına göre birden fazla tekrar eden boyutlar araştırma görevlilerinin ortak görüşleri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla amaçlı örnekleme, tutarlık incelemesi, teyit incelemesi ve ayrıntılı betimleme gibi stratejiler kullanılmıştır. Ayrıca veri analizi her iki araştırmacı tarafından öncelikle ayrı ele alınmış ve daha sonra tutarlılık konusunda karşılaştırma yapılmıştır.

BULGULAR

Verilerin analizi sonucunda 7 güçlü, 11 zayıf yan ile 7 fırsat ve 8 tehdit belirlenmiştir. Bu boyutlardan tekrar etme frekansı yüksek olan boyutlar araştırma görevlilerinin ortak görüşü olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar Şekil 1 de özetlenmiştir.

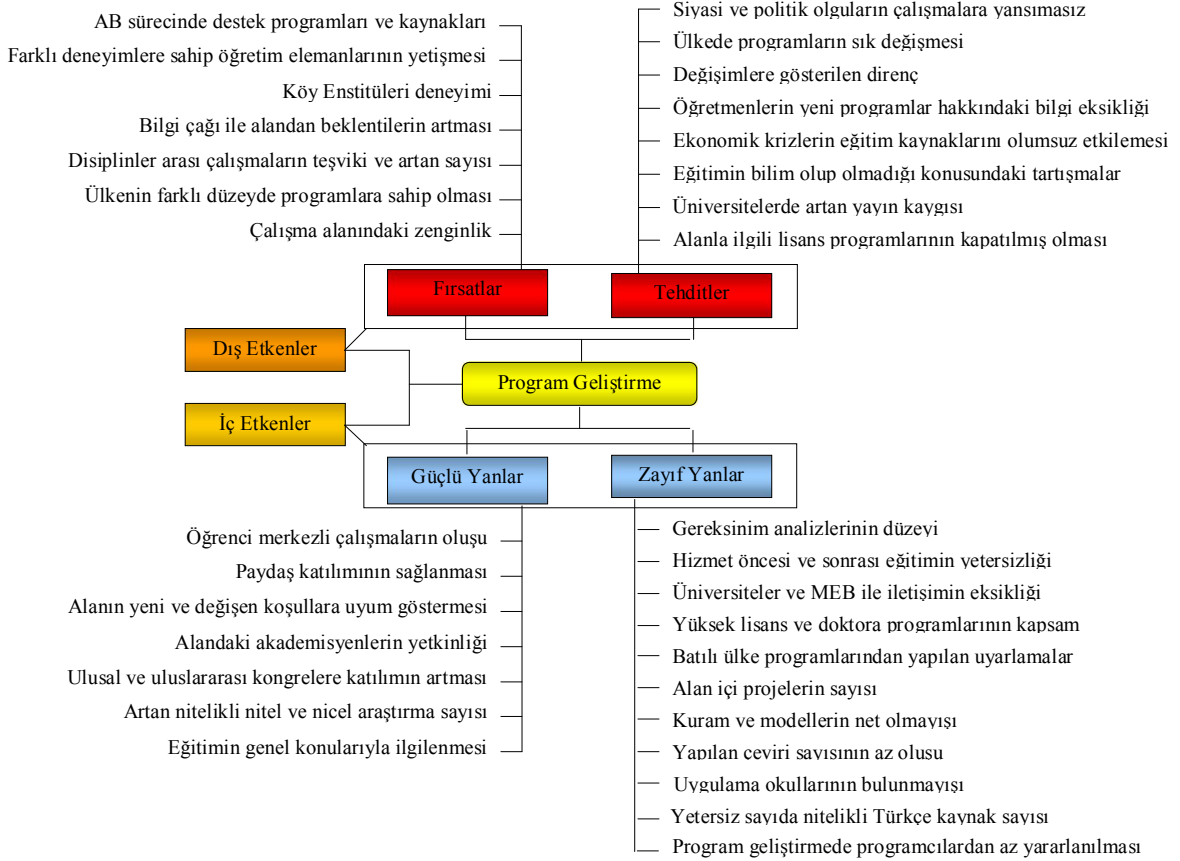
1. Güçlü ve Zayıf Yanlar

Araştırma sonuçlarına göre, son yıllarda Türkiye'de program geliştirme alanının güçlü yanları konusunda araştırma görevlileri 5 boyutta ortak görüşlere sahiptirler: Bunlar; *yapılan çalışmaların öğrenci merkezli olması, paydaşların program geliştirme sürecine katılması, alanın değişen koşullar ve bilim ve teknolojiye uyum göstermeye çalışması, alandaki akademisyenlerin yetkinliği ve ulusal ve uluslararası kongrelerin yapıp alan uzmanlarının bir araya getirilmesidir*. Ayrıca son yıllarda bu alanda yapılan çalışmaların hem nitel hem de nicel olarak artmasını ve alanın eğitimin daha genel konularıyla ilgileniyor olması da güçlü yanlar olarak vurgulanmıştır (Şekil 1).

Güçlü yanlarla ilgili olarak katılımcıların ifadeleri ayrı ayrı incelendiğinde, yukarıda belirtilen noktalarla ilgili olarak katılımcılardan biri: "Üniversitemizdeki akademisyenlerin bu konuda çok yetkin olduğunu düşünmekteyim" diyerek alanı öğretim elemanları açısından güçlü bulurken bir diğeri: "Her sene ulusal kongrelerin yapıp alan uzmanlarının bir araya getirilmesi alanın güçlü bir yanındır" ifadesi ile bilimselliği ve akademik paylaşımları ön plana çıkarmıştır. Son olarak diğeri bir araştırma görevlisi alanın güçlü yanıyla ilgili olarak şunları belirtmiştir: "Program geliştirme alanı eğitime daha

genel bir bakış açısı sağlamaktadır ve bu nedenle de bu alanda yapılan çalışmalar ya da yazılan tezler eğitimin daha genel konularıyla ilgilenmektedir.”

Şekil 1. Program geliştirme alanı üzerine GZFT analizi

Güçlü yanların yanı sıra araştırma görevlileri tarafından belirtilen son yıllarda Türkiye’de program geliştirme alanının 6 zayıf yanı ise; *gereksinim analizlerinin politik, ekonomik, sosyolojik ve teknolojik açıdan istenilen düzeyde yapılmaması, hizmet öncesi ve sonrası dönemde uygulamaların, seminer ve eğitimlerin yetersiz olması, üniversiteler ve üniversitelerin MEB ile olan ilişkilerindeki iletişimin yetersiz olması, yüksek lisans ve doktora programlarının kapsamının alanın beklentilerini karşılamaması (Eğitim felsefesi, Türk eğitim sistemi/tarihi eğitim sosyolojisi ve psikolojisi gibi önemli alanlarda eğitim öğretim verilmeyişi), batılı ülkelerin programlarının ülkemiz koşullarına uygun olup olmadığına bakılmaksızın ve yeterince incelenmeden uyarlamaların yapılması, ve alan içi projelerin az ve daha çok kuramsal olmasıdır.* Ayrıca araştırma görevlileri 4 boyutta tekrar etme frekansı düşük olmakla birlikte; *program geliştirme alanında kullanılan kuram ve modellerin net olmayışı, yabancı yayınlardan Türkçeye az sayıda çeviri yapılması, uygulama okullarının bulunmaması, alana özgü nitelikli Türkçe kaynak sayısının yetersiz olması ve ülkede program geliştirme çalışmalarında programcılardan az yararlanılmasını* da zayıf yanlar olarak belirtmişlerdir (Şekil 1).

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, araştırma görevlilerinden biri şöyle belirtmiştir: “Bahsettiğim gibi değişiklikler, mevcut atılan fikirler gelişim açısından gayet önemli ama değişimi gerçekleştirmek için gerekli altyapı, bütçe, öğretmen, materyale ve daha da önemlisi anlayışa sahip miyiz?” Bir diğeri zayıf bir yan olarak “Dört yıllık eğitim bilimleri bölümlerinin kapatılması sonucu çekirdekten program geliştirilmeci yetiştirilememektedir” demiştir. Başka bir araştırma görevlisi;

“Yüksek lisans ve doktora programlarının eksiklikleri bulunmaktadır. Örneğin bu programlar yeterli pratikten yoksundur” diye belirtmiştir.

2. Fırsatlar ve Tehditler

Araştırma bulgularına göre 7 fırsattan en fazla tekrar eden 3 fırsat; *Avrupa Birliği (AB) sürecinde birçok AB destek programından ve kaynağından yararlanma imkânı, bu alanda çalışan insan gücü ve yabancı dil bilen ve farklı deneyimlere sahip (yurtdışı, Erasmus, projeler vs) öğretim elemanlarının yetişiyor olması ve Köy enstitüleri gibi önemli bir deneyimin yaşanmış olmasıdır.* Araştırma görevlilerinin belirtmiş olduğu diğer 4 fırsat ise; *bilgi çağının insan yatırımının ön plana çıkması ile eğitimden ve bu alandan beklentileri artırması, disiplinler arası çalışmaların teşvik ediliyor ve artıyor olması, ülkece farklı düzeylerde programlara sahip oluşumuz (mesleki eğitim, çeşitlendirilmiş liseler) ve ülkenin farklı kültürlerle ve bölgelere sahip oluşunun getirdiği çalışma alanındaki zenginlik sağlamasıdır* (Şekil 1). Fırsatlarla ilgili olarak araştırma görevlilerinden bir tanesi: “Avrupa birliği çalışmaları kapsamında eğitime ve program geliştirme alanına daha çok önem verildiği görülmektedir ve bu da alan için bir fırsattır” diye belirtirken bir iki tanesi “Kazandırdıkları düşünüldüğünde köy enstitüleri gibi önemli bir deneyimi yaşamış olmasını” alan için bir fırsat olarak belirtmiştir.

Fırsatların yanı sıra araştırma görevlilerine göre program geliştirme alanına yönelik 5 ana tehdit bulunmaktadır. Bu tehditler; *siyasi ve politik olguların program geliştirme çalışmalarına yansımaları, ülkede programların çok sık değiştirilmesi, değişmelere gösterilen direnç (özellikle öğretilerde), öğretmenlerin yeni geliştirilen programları uygulama konusundaki tutuculuğu ya da bilgisizliği ve ekonomik krizler nedeniyle eğitim öğretime ayrılan kaynakların olumsuz yönde etkilenmesidir.* Bu 4 tehdiide ek olarak tekrar etme frekansı düşük olan 3 tehdit ise; *eğitimin bilim olup olmadığı konusunda hala tartışmaların sürüyor olması, üniversitelerde artan yayın kaygısı ve dört yıllık program geliştirme alanlarının kapatılmasıdır* (Şekil 1). Tehditler konusunda bir araştırma görevlisi ayrıca şunları belirtmiştir: “Üniversitelerde akademisyen eksikliği, yeni açılan birçok üniversitede programlarda seçmeli dersler olsa da bunların akademisyen olmadığı için kısıtlı olması ve amaçların gerçekleştirilememesi önemli bir tehdit olabilir.”

3. Çözüm Önerileri

Son olarak araştırma görevlileri, program geliştirme alanına yönelik belirttikleri zayıf yanlar ve tehditler için çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Araştırma görevlileri öncelikle politik, ekonomik, sosyolojik ve teknolojik açıdan gereksinim analizlerinin yetersizliği için bir komite kurularak kapsamlı gereksinim analizlerinin yapılması ve etkin bir ar-ge politikasına sahip olunmasını önermişlerdir. Ayrıca araştırma görevlileri, paydaşlar (akademisyen-uzman-yönetici-öğretmen-veli-öğrenci ve diğerleri) arasındaki işbirliği ve uyumun sağlanmasını ve hizmet öncesi ve sonrası dönemde uygulamalar, seminer ve eğitimlerin artırılarak üniversiteler arasında ve üniversitelerin MEB ile olan ilişkilerinde yaşanan iletişim eksikliğinin giderilmesini önermişlerdir. Bu konuda katılımcılardan biri şunları belirtmiştir: “Öncelikle MEB ile iletişimin artırılması ve kopukluğun giderilmesi çok önemlidir .... alanda yapılan çalışmaların yapılan MEB ve YÖK ile paylaşılması gereklidir.” Yüksek lisans ve doktora programlarında gözlenen eksikliklere (Eğitim felsefesi, Türk eğitim sistemi/tarihi eğitim sosyolojisi ve psikolojisi gibi önemli alanlarda eğitim öğretim verilmeyişi) yönelik olarak program geliştirme alanında yüksek lisans ve doktora programlarının değerlendirilmesinin, yeniden düzenlenmesinin ve Türk eğitim sistemi/tarihi, eğitim sosyolojisi ve psikolojisi gibi kimi derslerin programlara eklenmesinin gerekliliği önerilmiştir. Yine katılımcıların çoğunluğu tarafından zayıf yan olarak belirtilen alan içi projelerin az oluşu ve alanın daha çok kuramsal nitelikli oluşuna yönelik olarak uygulama okullarının açılması ve bu alandaki uygulamaların üniversitelerde teşvik edilmesi ile projeler için alana ayrılan bütçenin artırılabilmesi için çalışmalar yapılması önerilmiştir. Bu konuda bir araştırma görevlisi şöyle belirtmiştir: “Mutfağa inmeyi teşvik etmek ve alan içi projelere desteği arttırmak gereklidir.” Bunların dışında katılımcılar tarafından zayıf yanlar için ortaya konulan diğer çözüm önerileri; program geliştirme alanında farklı bakış açılarına sahip öğretim elemanlarına sahip olmak için yurtdışı burs imkânlarının genişletilmesi ve yabancı

yayınların Türkçeye çevrilmesi için üniversitelerin ve YÖK'ün bu çalışmaları puan olarak teşvik etmesidir.

Yukarıda belirtildiği gibi araştırmanın ikinci sorusu program geliştirme alanın karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği tehditleri ortaya koymaya yöneliktir. Akademisyen adayları dört ana boyutta tehditlerden söz etmişlerdir ve son araştırma sorusunun bir boyutu olarak bu tehditlere karşı kimi çözüm önerileri sunmuşlardır. Öncelikle, siyasi ve politik olguların program geliştirme çalışmalarına yansımaları tehdidine karşı katılımcılar program geliştirme komitelerinde farklı çevrelerden temsilcilerin olmasının bu etkileri hafifletebileceğini önermişlerdir. Ülkede çok sık programların değiştirilmesine karşı, kurulların (komitelerin) kurulup gelecek on yıl ya da yirmi yıl için stratejik planların geliştirilmesinin ve Türk eğitim sisteminin, yapısının, felsefesinin ve öğrenci özelliklerinin program geliştirme tarafından iyi algılanmasının gerekliliği belirtilmiştir.

Bunların dışında öğretmenlerin ve diğer paydaşların değişime gösterdikleri direnci kırabilmek ve onları yeni geliştirilen programlar konusunda bilgilendirip uygulama konusunda teşvik etmek için tüm paydaşların sürece katılması, hizmet-içi eğitimlerin, konferans ve seminerlerin sayılarının artırılıp paydaşlarla birlikte yürütülmesi önerilmiştir. Son olarak bu tehditlere karşı bir katılımcı tarafından dört yıllık Eğitim Programları ve Öğretim bölümlerinin yeniden açılması önerilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye'de son yıllarda program geliştirme alanın güçlü yanlarının yanı sıra zayıf yanlarının ve alana yönelik tehditlerin de var olduğunu göstermiştir.

Alanın güçlü yanları arasında gösterilen *alandaki yapılan çalışmaların öğrenci merkezli olması* sonucuyla ilgili olarak Özgen ve Gönençtürk'ün (1988, alıntılan Demirel, 1992) yaptıkları çalışmada, "öğretim elemanları Türkiye'de kullanılacak program geliştirme modellerinde öğretme-öğrenme süreçlerinin öğrenci merkezli olması gerektiğini belirtmişlerdir" bulgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca Ertürk (1991) bir öğrencinin eğitim programları aracılığıyla sahip olacağı yaşantıdan doyum sağlamanın ve bu yaşantıların öğrenci düzeyine uygun olmasının gerekliliğinden söz etmektedir. Nitekim Kilpatrick "bir insanı kendisi için düşünebilmesi ve plan yapabilmesi için eğitmek istiyorsanız; o öğrenciye kendi planını yapmasına olanak tanıyın" diyerek öğrenci merkezli programların işlevini vurgulamıştır (Ornstein ve Hunkins, 2004). Bu nedenle öğrencilerin program geliştirme sürecine katılması ve geliştirilen programların onların ilgi ve gereksinimleri göz önüne alınarak hazırlanması oldukça önemlidir. Buna paralel olarak, araştırma görevlilerinin alanın güçlü yanları arasında belirttikleri *paydaşların program geliştirme sürecine katılmaları ve alanın değişen koşullar ve bilim ve teknolojiye uyum göstermeye çalışması* program geliştirme çalışmalarının amacına ulaşması için oldukça önemlidir. Çünkü uzun ve kısa vadede geliştirilen programlar daha fazla paydaşın ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenebilir. Öte yandan son yıllarda bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler program geliştirme çalışmalarının devamlılığını ve alanda ar-ge çalışmalarının artırılmasını zorunlu hale getirmiştir (Ünal, Çoştur ve Karataş, 2004). Bobbitt'in de belirttiği gibi eğitimle ilgili sorunlar en verimli ve etkili biçimde bilimin yöntemleri kullanıldığı sürece çözülebilir (Eisner, 1967). Araştırma görevlileri tarafından *ulusal ve uluslararası kongrelerin yapılarak alan uzmanlarının bir araya getirilmesi ve alanda yapılan çalışmaların hem nitel hem de nicel olarak artması* alanın program geliştirme alanının güçlü yanları olarak belirtilmiştir. Bu sonuçlar Türkiye'de program geliştirme alanında çalışan öğretim üyelerinin ve bu alanda öğrenim aldıkları ve öğretim verdikleri bölümlerin niteliğini ortaya koymaktadır. Varış'ın (1983, s.213) da belirttiği gibi program geliştirme "süreklilik gösteren operasyonel bir araştırma faaliyetidir." Bu nedenle, yetkin öğretim üyelerinin ve uzmanların yetiştirilmesi, alanda yapılan çalışmaların artırılması ve bu çalışmaların uluslararası düzleme taşınması, program geliştirme alanının niteliğini ve böylece geliştirilen programların etkililiğini artıracaktır.

Alanın zayıf yanları arasında belirtilen *MEB ile YÖK ve üniversiteler arasındaki iletişim eksikliği* Demirel (1992) tarafından da üzerinde durulmuş önemli sorunlardan biridir. Demirel, bu sorunun bilim insanlarının program geliştirme çalışmalarına istenilen düzeyde katılımlarında sıkıntı yarattığından söz etmektedir. Ar-ge çalışmalarının program geliştirme alanındaki önemi ve uygulamalarının araştırma geliştirme anlayışı içerisinde ele alınmasının gerekliliği yine Demirel tarafından da belirtilmiştir. Ayrıca

Demirel kamu kurum ve kuruluşlarının da program geliştirme çalışmalarına ve projelerine destek vermediğini ileri sürmektedir. Araştırma sonuçlarına göre araştırma görevlileri *projelere aktarılan desteğin yetersiz olduğunu*; alanın daha iyi tanımının yapılması ve alanın önemi konusunda kamuoyunun bildirilmesi ile projelere sağlanan desteğin artacağı görüşünü belirtmişlerdir. Bu noktada alanın tarihi incelendiğinde, eğitim programlarına yönelik yapılan önemli çalışmaların büyük ölçekli destek projeleri ile yapıldığını hatırlatmakta yarar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak araştırma görevlileri program geliştirme alanında kullanılan *kuram ve modellerin net olmayışını* alanın zayıf yönü olarak değerlendirmişlerdir. Program geliştirme modelleri genel olarak tanımlayıcıdır, eğitimle ilgili uygulamaların özel noktalarına uygulanabilirler, faydacıdırlar (utilitarian), birçok ortak noktayı temsil ederler, uygulamadan doğmuşlardır ve kullanımla birlikte ispatlanırlar (Hewitt, 2006). Bu özellikleri taşıyan program geliştirme alanında “eğitim felsefeleri ve program geliştirme yaklaşımlarından hareketle bir eğitim programı türü önerme” şeklinde tanımlanan bir modelin varlığı program geliştirme etkinliklerinin düzenli yürütülmesi açısından oldukça önemlidir (Erişen, 1997, sf.163).

Bunların dışında araştırma bulgularına göre yüksek lisans ve doktora programlarının eksikliklerinin giderilmesi ve eğitim felsefesi, Türk eğitim sistemi, Türk eğitim tarihi ve eğitim sosyolojisi gibi önemli derslerin programlara eklenmesi ya da var olanların içeriğinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırma görevlilerine göre, eğitim programları hazırlanırken diğer ülkelerin programlarından yararlanırken bu programların kendi kültürümüze ve koşullarımıza uygun olup olmadığına dikkat edilmelidir. Nitekim Değirmencioğlu (2006, sf. 290) “programlar (ilköğretim programları) yerli için yerli yapım olmaktan ziyade, Avrupa Birliği damgası taşıyan ithal bir program olma özelliği taşımaktadır” iddiasıyla araştırma görevlilerinin kaygılarını desteklemektedir. Daha Cumhuriyet kurulmadan önce toplanan Atatürk ilk maarif kongresinde milli eğitim programlarının “ulusal” olması gerekliliği belirtmiş; “eğitimde yapılacak reformların diğer ülkelerin eğitim sistemlerini aynen kopya etmenin sakıncalı olduğunu; geliştirilecek eğitim modellerinde “bize görelilik” ilkesinin göz önünde tutulması gerektiği” üzerinde durmuştur (Güneş ve Güneş, 2003; sf. 9). Yine ulu önder 20 Mart 1923 tarihli konuşmasında “Biz Batı medeniyetini taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuzu benimsiyoruz” diyerek milli eğitim çalışmalarında yol gösterecek düşünce sistemini ortaya koymuştur (Yamaç, 2006). Neo-klasik iktisatçılardan Marshall eğitim yatırımlarını ve uygulamalarını en değerli milli yatırım olarak tanımlamaktadır (Akın ve Şimşek, 2007). Bu bağlamda her ülkenin kendi gereksinim ve koşullarına özgü eğitim sistemleri geliştirmesi oldukça önemlidir. Oliva’nın (1997) da belirttiği gibi programlar hazırlanırken öğrencilerin ihtiyaçlarının yanı sıra toplumsal gereksinimler ve özel grupların ihtiyaçları da gözden geçirilmelidir. Gereksinim analizi, bireylerin ve toplumun gereksinimlerini belirlemek; aynı zamanda var olan durum ile olması gereken durum arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ya da farkı kapatmak amacıyla atılan sistematik adımlardır (Kaufman ve English, 1979). Bu doğrultuda yeni programlar tasarlanırken bir önceki programın eksikliklerinin belirlenmesi, hedeflenen program ile var olan program arasındaki farkların giderilebilmesi açısından gereksinim analizi çok önemlidir. Buna ek olarak, programlar geliştirilirken daha sonra programla karşı karşıya kalacak ve onu kullanacak kişilerin öncelikli gereksinimlerinin belirlenmesi programın etkiliği konusunda yargıya varmak açısından değerli olacaktır (Scriven, 1996). Ayrıca, alanın katılımcılar tarafından ifade edilen diğer zayıf yanlarının giderilmesi için üniversitelerde alan içi projelerin ve kuramların yanı sıra uygulamaların artırılması gerekmektedir. Varış’ın (1998, sf. 8) aşağıda belirttiği nokta bu anlamda oldukça önemlidir:

...program geliştirme, düzenlenen programın, masa başında değiştirilmesi, bir kısım konuların çıkarılması veya yenilerinin yamanması değildir. Uygulamalı bir süreç olan program geliştirme, eğitim süreci ile ilgili olan bütün koşulların, bireylerin, ders kitapları ve araçların sürekli biçimde geliştirilmesidir. Bu koşullara, okul binaları, tesisler ve laboratuvarlar yanında, öğretmen, öğrenci, veli, yönetici vb. canlı unsurlar ile çevre koşulları, ders kitapları, araç-gereçler vb. gibi cansız unsurlar da dâhildir.

Varış’ın (1998, sf.8) da belirttiği gibi program geliştirmenin “uygulamalı bir süreç” olması, yalnızca masa başı kararlarla ve kuramla sınırlı kalmaması ve bu alanda uygulama olanaklarının artırılmasını gerektirmektedir. Dewey’in (1897) sözünü ettiği gibi öğrenme, gerçeklerin ve kuralların

doğrudan verilmesiyle değil; uygulama ile birleştiğinde en iyi biçimde gerçekleşir. Buradan hareketle, gelecekte program geliştirme etkinliklerini yürütecek olan yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin lisansüstü eğitim programlarında bu tarz uygulamalarla ve projelerle desteklenmesi çok önemli olduğu sonucuna ulaşılabilir; nitekim bu çalışmada da araştırma görevlileri tarafından sürecin uygulamalı olması bir gereklilik olarak belirtilmiştir.

Öte yandan katılımcılar tarafından, program geliştirme alanında daha çok yabancı yayının Türkçe'ye çevrilmesi ve Türkçe kaynakların artırılması; son olarak da program geliştirme çalışmaları yapılırken alan uzmanlarından daha fazla yararlanılması önerilmektedir.

Program geliştirme alanının güçlü ve zayıf yanlarının yanı sıra, bu alanın sahip olduğu ve gelecekte olacağı fırsatlar ve karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği tehditler de çalışmada belirlenmiştir. Bakıldığında, yapılan stratejik planlar her ne kadar geleceğe yönelik fırsat ve tehditlere yoğunlaşmış gibi görünseler de daha çok var olan güçlü ve zayıf yanlara odaklıdır (Genç, 2005). Oysa fırsatlar ve tehditlerin belirlenmesi şu anda var olan güçlü yanların gelecekte daha da güçlendirilmesi ve sahip olunan zayıf yanların giderilmesi bakımından oldukça önemlidir. Çalışmada program geliştirme alanıyla ilgili olarak belirtilen fırsatlardan bazıları, *AB sürecinde birçok AB destek programından ve kaynağından yararlanma imkânının olması, alanda çalışan insan gücü ve yabancı dil bilen, farklı deneyimlere sahip (yurtdışı öğrenim, Erasmus, projeler, vs) yeni öğretim elemanının yetişiyor olması, bilgi çağında insan yatırımının ön plana çıkması ile eğitimden ve bu alandan beklentileri artması ve farklı düzeylerde (mesleki eğitim, çeşitlendirilmiş liseler) programlara sahip oluşumuzdur*. Bu fırsatların alan uzmanları, MEB bünyesindeki program geliştirme çalışmalarını yürüten eğitim uzmanları, alandaki öğretim üyeleri ve diğer eğitimciler tarafından fark edilmesi ve değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Köy Enstitüleri deneyiminin ise alan yazında (Arayıcı, 1999; Vexliard ve Aytaç, 1964) eğitim tarihimizde bir yapıtaş olarak görüldüğü gibi araştırma görevlileri tarafından da alanın yararlanması gereken bir fırsat olarak görülmüştür. Kirby'e (2000) göre Köy Enstitüsü öğrencilerinin çağdaş toplumu benimsemesi inanışlara ya da duygusallığa göre değil, çalışmaya ve gerçekliğe dayanıyordu. Ayrıca toplumun yeni toplumsal değerler geliştirmesinde ve ulusal kültürün oluşturulmasında, meslekleşme ve ekonomiye katkı boyutlarından (Kirby, 2000); karma eğitimin uygulanması, yalnızca öğretmene ve eğitim yöneticilerine değil öğrencilere de yetki verme ve sorumluluk verilmesi, yalnızca iş, üretim ya da genel kültür bilgileri değil aynı zamanda güzel sanatlar, sağlık bilgisi, öğretmenlik ve demokratik yaşam gibi değişik alanlarda donanımlı bir birey yetiştirme (Türkoğlu, 2000) açısından da Köy Enstitüleri deneyimi örnek alınması gereken toplumsal bir hareket olarak düşünülebilir. Geçmişte kendi toplumumuzda uygulanmış ve işlediği görülmüş bir sistemden dersler çıkarmak eğitim programları ve öğretim alanının gelişimi açısından oldukça önemlidir.

Alana yönelik tehditlere bakıldığında, araştırma sonuçlarına göre *siyasi ve politik tehditler* alanın geleceği için tehlike olarak görülmektedir. Gediklioğlu'nun (2005) da belirttiği gibi her yeni gelen hükümetin farklı politika benimsemesi nedeniyle eğitimde bir sistem oturtma sonu ile karşılaşmış ve bu sorun ciddi kaynak yitimlerine neden olmuştur. Gediklioğlu bu soruna karşı eğitimin politikanın dışında tutulmasını ve belki de özerk bir yapıya kavuşturulması gerektiğini savunurken araştırma görevlileri bakanlıkta daha fazla tarafsız temsilcilerle, bilim insanlarıyla bu sorunun bir nebze de olsa üstesinden gelinebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca geliştirilen programlarda amaçların siyasi çıkarlardan arındırılarak toplumsal ve evresel değişimleri de göz önünde bulundurularak doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Nitekim programda belirtilen amaçlar her gün okulda yaşanacak etkinliklerin temelini oluşturmaktadır (Ellis, 2004). Bursalıoğlu'na göre okullar insanlar için olduğu kadar, insana etki eden bir örgüttür (Fırat, 2005). Politikanın okul yapısına, örgütüne olan etkisi düşünüldüğünde bu etkinin doğrudan insana yansıtacağı çok açıktır.

Bir diğer tehdit olan *sıkça değişen programların* alana yönelik bir tehlike oluşturduğu sonucu benzer biçimde Demirel (1992) tarafından da belirtilmiş ve ülkede yerleşik bir program geliştirme anlayışının ortaya konmadığını vurgulanmıştır. Yerleşik bir programın ortaya konmaması sık sık yapılan program değişikliklerinin nedenleri arasında açıklanabilir. Çok sık yapılan program değişiklikleri geliştirilen bir programın uzun vadede sonuçlarının gözlemlenmeden değiştirilmesi ve program

deneyimlerinden ders çıkarılamaması anlamına gelmektedir. Bu noktada programın uygulama sürecinin sonuna kadar izlenerek sorunlu kısımlarından deneyimler çıkarılması önemlidir.

Bunlara ek olarak *ekonomik krizler nedeniyle eğitim öğretime ayrılan kaynakların zarar görüyor olması* bir diğer önlem alınması gereken bir tehdit olarak gösterilirken; Gediklioğlu'na (2005) göre eğitim yalnız ekonomik kriz dönemlerinde değil ekonominin krizsiz seyrettiği dönemlerde dahi çoğu zaman devlet bütçesinden gerekli kaynağı alamamıştır. Bu çalışmada araştırma görevlileri bu dönemlerde alternatif kaynaklara yönelmeyi önerirken Demirel (1992) ve Gediklioğlu (2005) eğitim konusunda strateji planlanmasını ve buna yönelik çalışmaların yapılmasını önermişlerdir. Ayrıca özellikle *öğretmenlerin değişmelere gösterdiği direnç* de program geliştirme alanı ve bu alandaki uygulamaların gerçekleştirilmesine yönelik tehdit olarak sunulmuştur. Gösterilen bu direncin nedenlerinden biri öğretmenlerin yeni geliştirilen programların hazırlanması aşamasında dışarıda bırakılması ve uygulanması konusunda yeteri kadar bilgilendirilmemesi olarak düşünülebilir. Ellis'in (2004) de vurguladığı gibi programın öğretmenlerin ve öğrencilerin ellerinde yaşam bulduğu düşünüldüğünde öğretmenlerin yeni programlara karşı göstereceği direncin etkisi tartışılmaz bir biçimde programların işleyişine zarar verecektir. Bu bağlamda Ertürk (1991, sf. 22) öğretmenin program geliştirmedeki önemli rolünden şu şekilde bahsetmiştir; öğretmenlerin eğitim programlarının hazırlanmasında yalnız bırakılmamaları gerektiği gibi "...bir grup uzman tarafından geliştirilecek bir eğitim durumları tasarısını öğretmenlere hazırla verip, onların bunu birer teknisyen gibi uygulamalarını da bekleyemeyiz. Çünkü hiç kimse kendi anlamadığı, gerekçesini bilmediği faaliyetleri başkasına etkili olarak yaptıramaz."

Özetle, program geliştirme bir toplumda verilen eğitim etkinliklerine temel oluşturması açısından ülkelerin eğitimlerinin vazgeçilmez ve önemli bir parçasıdır. Varış (1983, sf. 213), program geliştirmenin önemini şöyle belirtmektedir: "... Milli eğitimimizin bütünüyle gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu alanın gelişmesi, eğitim sistemimizin milli amaçlar doğrultusunda gelişmesine katkıda bulunacaktır."

Tarihsel süreçlere bakıldığında tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte yaşanan önemli olayların eğitim üzerindeki büyük ve önemli etkilerinin olduğu görülmüştür (Chichilnisky, 1998). Son birkaç on yıldır ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte yaşanan değişim rüzgârlarına hep birlikte tanıklık ediyoruz. Kuşkusuz değişim rüzgârları ivme kazanarak yoluna devam edecektir. Harris ve Cullen'in (2009) de belirttiği gibi 21. yüzyılın hızlı değişim ve gelişimlerine uyum sağlayacak öğrencileri yetiştirmek artık bir gerekliliktir. Bu noktada alanımızın da bu rüzgârlara sağlam bir biçimde karşı koyması ya da bu hıza ayak uydurabilmesi en önemli amaçlarımızdan biri olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında akademisyen adayları tarafından ortaya konulan alanın güçlü ve zayıf yanlarının yanı sıra bu alanla ilgili fırsatların ve tehditlerin ele alınması ve değerlendirilmesi program geliştirme çalışmalarının bugünü ve yarını için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda kurulacak program geliştirme uzmanlarından oluşan komite ve birliktelerin konu üzerinde çalışması; alan ve alana bağlı olarak geliştirilecek tüm eğitim programlarının geleceği açısından çok önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akın, F. ve Şimşek, O. (2007). *Türkiye 'de eğitim sorunu: Toplumsal aktörlerine göre eğitim sorunlarına bakış*. Ankara: Türk Eğitim Sen.
- Aksit, N. (2007). Educational reform in Turkey. *International Journal of Educational Development* 27, 129-137.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi: M.Ö.1000-M.S.2006*. (10. baskı). Ankara: PegemA yayıncılık.
- Arayıcı, A. (1999). Village institutes in Turkey. *Prospects*, 29(2), 267-280
- Arslan, M .M. ve Erarslan, L. (2003). Yeni eğitim paradigması ve Türk eğitim sisteminde dönüşüm gerekliliği. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- Bobbitt, F. (1971). *The curriculum*. New York: Arno Press.
- Bülbül, T. (2003). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde görev yapan öğretim üyelerinin lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 167-174
- Chichilnisky, G. (1998). The knowledge revolution. *The Journal of Trade and Economic Development*, 7(1), 39-54.

- Değirmencioğlu, C. (2006). Eğitim programları ve ulusal bilinç. *Atatürk Döneminden Günümüze Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu* (sf. 291-300). Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Demirel, Ö. (1999). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye’de program geliştirme uygulamaları. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 27-43.
- Dewey, J. (1897). My pedagogic creed: Dewey’s famous declaration concerning education. *The School Journal*, 56, 77-80
- Dönmez, C. (2005). Atatürk ve Cumhuriyet döneminde ortaöğretim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 255-268.
- Dünya Bankası. (2005). *Executive Summary, Report No. 32450-TU, Turkey: Education Sector Study, Sustainable Pathways to an Effective, Equitable, and Efficient Education System for Preschool through Secondary School Education*. İstanbul: Human Development Sector Unit Europe and Central Asia Region.
- Dyson, R. G. (2002). Strategic development and SWOT analysis at the University of Warwick. *European Journal of Operational Research*, 152(1), 631-640.
- Eisner, E. W. (1967). Franklin Bobbitt and the “Science” of curriculum making. *The School Review*, 29-44.
- Ellis, K. A. (2004). *Exemplars of curriculum theory*. USA: Eye on Education, Inc.
- Erdoğan, İ. (2002). *Yeni bin yıla doğru Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve çözümler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2000). Yeni bin yıla girerken eğitim ve öğretim üzerine düşünceler. 18 Nisan 2010 tarihinde <http://www.irfanerdogan.com.tr/egitimyazilari.asp?IDText=24> adresinden alınmıştır.
- Erişen, Y. (1997). Program geliştirme modelleri üzerine bir inceleme. *Eğitim Yönetimi*, 3, 163-180.
- Ertürk, S. (1991). *Eğitimde program geliştirme*, Ankara: Meteksan A.Ş.
- Fırat, M. (2005). *Emperyalizm kışkacında Türk Eğitim Sistemi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları
- Gediklioğlu, T. (2005). Avrupa Birliği sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 66-80.
- Genç, N. (2005). *Yönetim ve organizasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Giroux, H. A., Penna N. A. ve Pinar, W. (1981). *Curriculum and instruction : Alternatives in education*. Berkeley, Calif.: McCutchan Pub. Corp.
- Gökmenoğlu, T., Eret, E. ve Kiraz, K. (2010). Krizler, reformlar ve bilimsel ilerlemeler: Son iki yüzyılda davranışçılık, *İlköğretim Online*, 9(1), 292-300.
- Gözütok, D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- Gredler, M. E. (1996). *Program evaluation*. USA: Pearson Education Company.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye’de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güvenç, B. (1998). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: TED.
- Harris, M. ve Cullen, R. (2009). A model for curricular revision: The case of engineering. *Innovative Higher Education*, 34(1), 51-63.
- Henson, K. T. (2006). *Curriculum planning: integrating multiculturalism, constructivism and education reform*. United States: Waveland Inc.
- Henson, K. T. (2003). Foundations for learner-centered education: A knowledge base. *Education*, 124(1), 5-16.
- Hewitt, T. W. (2006). *Understanding and shaping curriculum: What we teach and why*. US: Sage Publications.
- Hjalmarson, M. A. (2008). Mathematics curriculum systems: Models for analysis of curricular innovation and development. *Peabody Journal of Education*, 83, 592-610.
- Hill, T. ve Westbrook, R. (1997). SWOT analysis: It’s time for a product recall. *Long Range Planning*, 30(1), 46-52.
- Houben, G., Lenie, K. ve Vanhoof, K. (1999). A knowledge-based SWOT-analysis system as an instrument for strategic planning in small and medium sized enterprises. *Decision Support Systems*, 26(2), 125-135

- Işıksal, M., Koç, Y. ve Bulut, S. (2007). An analysis of the new elementary mathematics teacher education curriculum in Turkey. *The Mathematics Educator*, 17(2), 41-51.
- Jackson, P. W. (1992). Conceptions of curriculum and curriculum specialists. In P. W. Jackson (Ed.), *Handbook of research on curriculum: A project of the American Educational Research Association* (sf. 3-40). New York: Macmillan.
- Kajanus, M., Kangas, J. ve Kurttila, M. (2004). The use of value focused thinking and the A'WOT hybrid method in tourism management. *Tourism Management*, 25, 499-506.
- Kaufman, R. ve English, F. W. (1979). *Needs Assessment: Concept and application*. USA: Educational Technology Publications.
- Kelly, A. V. (2009). *The curriculum: Theory and practice*. (6. baskı). London: Sage Publications.
- Kirby, F. (2000). *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. Ankara: Güldikeni Yayınları.
- Null W. (2008). Curriculum development in historical perspective. In F. M. Connelly (Ed.), M. F. He ve J. Phillion (Assoc. Eds.), *The Sage Handbook of Curriculum and Instruction* (sf. 478-490). USA: Sage Publications.
- Oliva, P.F. (1997). *Developing the curriculum*. United States: Longman.
- Ok, A., Şişman, G. T., Erdoğan, M. ve Eret, E. (2008, Ekim). *Students view on the curriculum and instruction graduate degree program: METU case*. The Xth International Conference on Further Education in the Balkan Countries, Konya/Türkiye. 373-383.
- Opfer, D., Bolat, O. ve Frost, D. (2008). Contributing to national reform in Turkey through project-based learning: the OPYEP project. *Proceedings of the 21st International Congress for School Effectiveness and Improvement*, 1-18.
- Ornstein, A.C. ve Hunkins, F. P. (2004). *Curriculum: Foundations, principles and issues*. US: Pearson.
- Paasi, J., Valkokari, P., Maijala, P., Toivonen, S., Luoma, T. ve Molarius, R. (2008). *Managing opportunities, risk and uncertainties in new business creation - working report*. Finlandiya: VTT Technical Research Centre
- Palmer, J. A. (2001). *Fifty modern thinkers on education: From Piaget to present*. USA: Routledge Key Guide.
- Pinar, W. F. (2008). Curriculum theory since 1950: Crisis, reconceptualization, internalization. In F. M. Connelly (Ed.), M. F. He ve J. Phillion (Assoc. Eds.), *The Sage Handbook of Curriculum and Instruction* (sf. 491-513). USA: Sage Publications.
- Sallis, E. (2002). *Total quality management in education*. UK: Kogan Page.
- Sowell, E. J. (2000). "Overview of Curriculum Processes and Products" in D. Stollenwerk, P. Burses ve L. Bayma (Eds.), *Curriculum: An Integrative Introduction* (sf.3-16). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Swazey, J. M., Anderson, M. S. ve Louis, K. S. (1993). Ethical problems in academic research. *American Scientist*, 81, 542-553.
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010). *Genel yaklaşım*. 21.04.2010 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=48 adresinden alınmıştır.
- Tanilli, S. (2009). *Nasıl bir eğitim istiyoruz?* Ankara: Cumhuriyet Yayınları.
- Tatsuoka, K. K. ve Corter, J. E. (2004). Patterns of diagnosed mathematical content and process skills in TIMSS-R across a sample of 20 countries. *American Educational Research Journal*, 41(4), 901-926.
- Tyler, R. W. (1969). *Basic principles of curriculum and instruction*. USA: The University of Chicago Press.
- Türkoğlu, P. (2000). *Tonguç ve enstitüleri*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ünal, S., Çoştu, B. ve Karataş, F. Ö. (2004). Türkiye'de fen bilimleri eğitimi alanındaki program geliştirme çalışmalarına genel bir bakış. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 183-202
- Yayan, B. ve Berberoğlu, G. (2004). A re-analysis of the TIMSS 1999 mathematics assessment data of the Turkish students. *Studies in Educational Evaluation*, 30, 87-104.
- Yüksel, S. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları ve sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 159.

- Variş, F. (1998). Temel kavramlar ve program geliştirmeye sistematik yaklaşım. (Ed. Ayhan Hakan). *Eğitim bilimlerinde yenilikler* (sf. 1-19). Eskiřehir: Anadolu Üniversitesi.
- Variş, F. (1983). Program geliştirme alışmaları. *Cumhuriyet döneminde eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Variş, F. (1978). *Eğitimde program geliştirme: Teori ve teknikler*. 3. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vexliard, A. ve Aytaç, K. (1964). The "Village Institutes" in Turkey. *Comparative Education Review*, 8(1), 41-47
- Yamaç, K. (2006). Sempozyum açılış konuşması. *Atatürk Döneminden Günümüze Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu* (sf. 37-42). Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.